

4:5. De første mennesker i Amerika

Speaker: Vi ser dem oppefra. En lille gruppe mennesker pakket ind i dyreskind bevæger sig langsomt afsted. De går foroverbøjet mod den sibiriske isvind, der jager gennem tundraen. Det har blæst konstant i flere uger. En hvinende blæst, der gør det umuligt at tænke en sammenhængende tanke. Der er kun én ting at gøre: Sæt ét ben foran det andet. De er på vej fra Sibirien til Alaska over den hundrede kilometer brede passage, som i dag er hav, men som dengang var tør, lavtliggende busktundra. Nogle af dem slår sig ned her. Andre vandrer videre mod det nye, store land. Disse mennesker er de første til at betræde det nordamerikanske kontinent, og de og deres efterkommere kommer til at gå langt. De kommer til at krydse ned gennem de to gigantiske gletsjere, der dækker Nordamerika - de gletsjere som engang vil smelte, når den sidste istid slutter - og det smeltevand vil for eftertiden dække den passage, de kom fra. Landgangen mellem Asien og Nordamerika.

Mille: Velkommen til skelettet fra Fall River. Mit navn er Mille Gabriel, og jeg er seniorforsker på Nationalmuseet. Det er mig, der har ansvar for museets samlinger fra Amerika. Og jeg er på en mission. Jeg har sat mig for at løse et snart 200 år gammelt mysterium. Det drejer sig om et ganske særligt gravfund: Et skelet som med sin metalbrynje ikke lignede noget, man nogensinde før havde set i Nordamerika. Det skabte et væld af vilde teorier, for hvem var han, skelettet fra Fall River, og hvor i verden kom han fra? Vi har indtil videre været gennem to af teorierne; Teorierne om at skelettet enten var en viking eller en føniker fra oldtiden. Begge dele fik vi afkræftet med hjælp fra nogle af Danmarks førende eksperter.

Og nu er vi altså nået til den tredje teori i rækken, som efter min mening er en af de vildeste. I det her afsnit skal vi forfølge teorien om, at skelettet kunne være et af de første mennesker, der tilbage under den sidste istid kom vandrende fra Asien til Nordamerika og efter sigende skulle have bragt en højtstående asiatisk kultur med sig og et kendskab til avanceret metalteknologi. Og så skal vi også videre i vores eftersøgning af selve skelettet, som burde være et sted i Danmark. Til at hjælpe mig på turen har jeg min producer Celine Klint.

Rikke: Så skal vi den vej.

Mille: Vi begynder i det kringlede, gangsystem på et af Nationalmuseets magasiner. Vi mødtes med museumsinspektør Rikke Ruhe, som du også mødte i afsnit ét. Rikke kender magasinet bedre end de fleste, og jeg glæder mig helt vildt til at gå på opdagelse i gemmerne. Vi skal nemlig på skeletjagt.

Celine: Så er vi nede i kælderens.

Mille: Vi bevæger os ned ad en lang gang, åbner en dør og går ned af endnu en lang gang, åbner endnu en dør, kommer til en trappe og endnu en lang gang, hvor der står en stabel papkasser og en udstoppet hest. Endnu en dør, endnu en gang, indtil vi til sidst står foran den rigtige dør.

Celine: Så det herinde. Nu er vi simpelthen på magasinet.

Mille: Nu er vi kommet på magasinet for de nordamerikanske genstande, og der er masser af kasser, kan du se, og reoler hele vejen med papkasser. Og du kan se nogle store krukker, der står fremme, og alle mulige forskellige spændende ting.

Celine: Og måske ligger der også et skelet.

Mille: Ja. Og det er jo så heldigt, at vi har en lille smule information om, hvordan det skelet har set ud, og det tænkte jeg måske, vi lige skulle gennemgå, inden vi tager fat i kasserne, så vi ved lidt, hvad det er, vi skal kigge efter. For jeg har jo fundet et brev på Det Kongelige Bibliotek, som er skrevet af Jerome Smith, som var ham, der sendte nummer to gravfund fra Fall River til Rafn i Oldskriftselskabet. Der har jeg faktisk fundet det brev, hvor han beskriver, hvad det var, han sendte hertil. Og jeg har oplyst her fem punkter, som jeg tænker kan give os lidt en ledetråd. Han skriver: "Much of the bones are more or less decayed." Altså, en stor del af knoglerne er mere eller mindre dårligt bevarede, fordi de er blevet "mashed by the weight of the earth above them," mest af at jorden, der har trykket det fladt. Omkring to tredjedel af det hele mangler. Så vi leder efter et skelet, hvor der mangler to tredjedele, og resten er mærket efter at have været trykket fladt af jorden.

Rikke: Har vi et kranie eller andre sådanne mere tydelige skeletdele at lede efter?

Mille: Jeg tænker, at der er et kranie bevaret, fordi han skriver i hvert fald, at der har været fæstnet en smule hår ved tindingen. Så der er et kranie. Og "one of the hands is in a tolerable condition." En af hænderne er velbevaret. Så det, vi leder efter, er altså en lille person med en velbevaret hånd og et kranie, hvor der muligvis kan være hår bevaret på tindingen. Det er jo ikke til at sige her 200 år senere.

Rikke: Ja, så vi har noget at gå efter.

Celine: Lad os kigge på det.

Rikke: Vi tager nitrilhandskerne på, inden vi rører ved fundet. Det er noget keramik. Nogle potteskår.

Celine: Der er noget dér! Der ligger en masse forskellige knoglerester.

Rikke: "Uden nummer," står der her. Og nu lægger vi skelettet op på et bord, så vi bedre kan se delene for sig.

Mille: Jeg er vanvittig spændt på det her. Tænk, hvis skelettet fra Fall River har ligget på Nationalmuseet i alle de år! Vi har fundet dele fra et skelet. Nu er spørgsmålet, om det er vores. Vi leder efter et relativt lille skelet med en velbevaret hånd og et kranie, hvor der muligvis er hår bevaret på tindingen. Hvad der gemmer sig i kasserne, vender vi tilbage til.

Først skal vi efterprøve en ret vanvittig teori om skelettet fra Fall River. Så vi tager en tur ud på Københavns Universitet for at mødes med Jesper Nielsen, der er viceinstituttleder og lektor ved Indianske sprog og kulturer.

Mille: Jeg kan vise dig en tegning, man har af graven, sådan som han sad, da han blev fundet.

Mille: Den teori om skelettet fra Fall River, som jeg skal til at fremlægge for Jesper, er efter min mening ret vild og temmelig kompliceret. Men jeg skal forsøge at forklare den. Den går ud på, at skelettet skulle være levn efter en af de tidlige asiatiske indvandrere, der mange tusind år før vor tidsregning vandrede fra Asien til Nordamerika, dengang de to kontinenter hang sammen. Indvandrere, der senere skulle have fortsat videre sydpå

til Mexico, hvor de efter sigende skulle have grundlagt Mexicos store oldtidscivilisationer, blandt andet Mayaruinbyen Palenque. Men ifølge denne teori nåede vores mand, skelettet fra Fall River, ikke hele vejen til Mexico. For i Fall River mistede han livet, måske i mødet med en mere barbarisk befolkningsgruppe, en senere indvandring fra Asien, som skulle være forfædre til de nuværende indfødte amerikanere. Ophavsmanden til den her vilde teori var den amerikanske jurist John Stark, som du også hørte om i forrige afsnit. Alt det her prøver jeg at forklare Jesper.

Mille: Er du stødt på den her teori, før du læste Starks artikel? Er det en kendt teori?

Jesper: Altså, jeg havde aldrig hørt om Stark og lige præcis det her fund før. Men man kan sige, at den fortælling, han skaber, passer fint ind i andre fortællinger eller ideer, som var fremme i samtiden. Så på den måde kan man sige, Stark tænker som mange andre, der var interesserede i oldtiden og i den gamle historie på det her tidspunkt. På et tidspunkt i den amerikanske arkæologi historie, som stort set kun lige er begyndt. Man ved utroligt lidt både om de kulturer, der opblomstrede i den del af det nordamerikanske kontinent. Man ved fortsat på det tidspunkt meget, meget lidt om mayakulturen, mayacivilisation. Det er så overfladisk alt sammen, det man egentlig ved.

Mille: Her i 1830'erne var arkæologien stadig ikke etableret som videnskab, så det var lærde folk som juristen Stark, der stod for at udforme teorier om forhistorien. Og Stark mente altså at kunne påvise, at der var nogle afgørende lighedstræk mellem skelettet fra Fall River og de fund, man havde gjort over 5000 kilometer sydpå i Mexico i de store mayaruinbyer.

Jesper: Det er jo en fantastisk historie, han ligesom prøver at skabe. Altså, han har ét skelet, og så er det selvfølgelig lige den person, som er på vej ned for at grundlægge... Eller det kunne han jo så ikke, fordi han nåede vel ikke frem? Eller er han så gået tilbage igen eller...? Altså, han fremmaner den helt store fortælling på baggrund af et enkelt fund, ikke?

Mille: Hvad var det så for nogle lighedstræk, Stark så, og som han brugte som bevis for, at skelettet fra Fall River havde forbindelse til mayacivilisationen i Mexico? Det drejede sig om brystpladerne. Stark mente at kunne påvise, at nogle relieffer i ruinbyen Palenque i Mexico afbillede mennesker, der var iført brystplader præcis som den, ske-

lettet fra Fall River bar. Og det var ikke det eneste. På reliefferne mente han også at kunne se, at personerne bar arm- og ankelbånd lavet af præcis samme type metalrør som dem, skelettet fra Fall River bar, altså de metalrør vi har liggende ude på vores laboratorium. Så ja, på baggrund af de her ligheder mente han altså, at der var grund til at formode, at skelettet fra Fall River havde forbindelse til mayacivilisationen. Men til den argumentation siger Jesper Nielsen:

Jesper: I Palenque havde man ikke metal. De armbånd, vi ser på relieffer og andre steder i mayaområdet, har været fremstillet af jade eller andre grønne sten. De havde ikke metal i Palenque overhovedet. Det havde man derimod i Nordamerika mange steder langt, langt tilbage. Det er faktisk ikke mange måneder siden, at der blev offentliggjort nogle nye dateringer af fund, som viser, at kobber er blevet brugt på det nordamerikanske kontinent endnu længere tid tilbage, end man ellers havde troet.

Mille: Vi kan altså konkludere, at der ikke er noget, der tyder på nogen kulturel forbindelse mellem Palenque og Fall River. Mayaerne i Palenque havde slet ikke metaller. Det betyder altså, at Starks hovedargument ikke holder. Men dengang tilbage i midten af 1800-tallet, da Stark udforskede mysteriet, skrev han sig ind i en anden og større tendens i tiden, som er ret uhyggeligt at tænke på.

Jesper: I den tid er et væld af forskellige teorier om, hvem der har stået bag de store civilisationer, som man opdager i det centrale Mexico og i mayaområdet. Alle sammen handler egentlig om, at det ikke er indianerne selv, der har udviklet disse ting. Så man søger kilden til de her fantastiske frembringelser alle mulige andre steder end blandt den indianske befolkning, som man betragter som tilbagestående eller doven eller andet. Så man bruger hele tiden den her idé om en form for diffusionisme. Altså, et træk, en tanke, nogle teknologiske landvindinger må være udviklet et andet sted og så have spredt sig, altså diffusioneret, over til den såkaldt nye verden. Så tiden er fyldt med, at indianerne stammer fra de forsvundne syv stammer fra Israel, eller de er fönikere, eller de stammer fra kontinenter, som ikke længere findes, altså Atlantis eller Mu i Stillehavet. Så der er alle mulige ideer.

Og ét træk, der går igen i mange af de her store forklaringsmodeller, er netop, at de her højtudviklede kulturfolk altså kom til Amerikaerne på et eller andet tidspunkt, og så forsvandt de eller blev degenereret eller blev udmanøvreret af mere primitive stammer på samme måde, som Stark også ligesom har skitseret. Så det er ligesom hele det billede,

man har på det tidspunkt. Og Stark griber jo tydeligvis til sådan nogle meget hurtige sammenligninger af, hvad han ser på et kalkstensrelief fra Palenque med en bestemt form for armbånd eller vristsmykker eller noget i den stil, og så det han finder ved Fall River.

Mille: Stark var altså præget af samtidige teorier om, at der måtte have været en mere civiliseret befolkning i Amerika, før forfædrene til de nuværende indfødte amerikanere ankom. Man mente simpelthen ikke, at det kunne være deres forfædre, der stod bag de imponerende ruiner i for eksempel Palenque. Og denne argumentation går hen og bliver temmelig racistisk.

Jesper: Man kommer jo ikke uden om, at det her også er et tidspunkt, hvor europæerne jo efterhånden koloniseret hele verden og har underlagt sig alle kontinenter og ser sig selv og betragter sig selv som en overlegen race. Så der kommer selvfølgelig nogle meget racistiske toner i hele måden at gribe det an på. Altså, at de kulturtrin, som man ligesom mener at kunne identificere i arkæologien, de stemmer ikke overens med den ide om, hvordan indianerne i 1800-tallet lever. Altså, det er jæger-samlere. Det er nomader. De er jo længere nede på den evolutionære udviklingsstige, så hvordan kan det være, at der tidligere havde været nogen, som var meget længere fremme? De må jo så have været en anden gruppe. Det må have været en helt anden race. Hvor kunne den komme fra? Ja, den kunne jo meget oplagt komme derfra, hvor vi selv kommer, fordi vi står jo og skinner øverst på toppen over al udvikling. Så det bliver dér, den kommer fra. Jeg kan ikke se, det skulle være andet.

Så hvis ikke man har meget klare vidnesbyrd for, at det var romere, eller det var grækere eller føniker, jamen så tyr man simpelthen nogle gange til - sådan ser jeg det i hvert fald - simpelthen ud af den blå luft at opfinde civilisationer og kulturfolk, som ikke længe er her, fordi deres verdener ligger på bunden af Stillehavet eller Atlanterhavet. Så man har ligesom bygget en kæmpestor historie op baseret på negativ evidens.

Mille: Det er jo ret vildt, det her. Altså, hvis datidens hvide videnskabsmænd ikke kunne finde en forbindelse mellem de arkæologiske fund, de gjorde, og deres egne forfædre, ja, så var der simpelthen eksempler på, at man bare opfandt civilisationer.

Jesper: Et meget underholdende eksempel er en forfatter, som havde en idé om, at der havde ligget det her gigantiske kontinent ude i Stillehavet, som hed Mu. Churchward,

hed han. Det er kun Churchward, der ved noget om det her sted, fordi han på et kloster højt oppe i Himalaya i Tibet på et tidspunkt af en gammel munk får fremvist nogle stentavler. Dem kopierer han så. Efterfølgende forsvinder stentavlerne. Det lykkes ham at dechifrere, altså tyde det, der står, og på baggrund af det kan han skrive et helt kontinents historie. Men det er altså kun én mand, der angiveligt har set disse lertavler. Så altså, den var nok ikke lige røget igennem fagfællebedømmelsen i dag. Men altså, vi er helt derude, hvor man bare rent fiktivt opfinder et kontinent, og så er det dem, der har overlevet denne her kæmpe katastrofe, som så befolker Amerika og begynder at konstruere byer og så videre.

Mille: Så vi kan i hvert fald nu slå fuldstændig fast, at skelettet fra Fall River har ikke nogen tilknytning til Palenque. Men samtidig er vi også enige om, at indvandrerne til det amerikanske kontinent kommer jo fra Asien. Så så langt så godt havde Stark ret i sin teori. Men ham her var altså ikke på vej ned for at grundlægge noget som helst i Palenque. Og metallerne her, de store mængder metaller, han har med, har altså ikke... Vi kan ikke finde forklaringen i Palenque og i mayakulturen.

Jesper: Nej. Jeg tror, det giver bedre mening at fortsætte eftersøgningen i de indianske kulturer, som faktisk findes i den del af det nordamerikanske kontinent.

Mille: Ja. Okay, så Starks teori var altså ret langt ude og kan i dag mest af alt betragtes som et udtryk for datidens racefordomme. Det var altså ikke hér, vi skulle finde svaret på, hvem skelettet fra Fall River er. Men hvis vi kan finde de knogler, som blev sendt til Danmark i 1800-tallet, kan vi lave en DNA-analyse og finde ud af, hvor skelettet stammer fra og på den måde komme tættere på, hvem han var. Lad os se hvad museumsinspektør Rikke Ruhe finder frem fra kasserne.

Rikke: Der ligger dele et kranie med en meget tydelig underkæbe med tænder, velbevarede tænder. Men det er ikke et helt kranie.

Celine: Det er vildt med de dér tænder.

Rikke: Ja, og det her er ikke humane tænder-

Celine: Nå, det er et dyr?

Speaker5: Det ligner et dyr. Men det her er.

Rikke: Ja, det her er. Vi har, kan man sige, måske en sjettedel af et kranie med en del af en overkæbe og en øjenhule.

Mille: Og det, vi leder efter, det er et mere komplet skelet. Et skelet, hvor der i hvert fald er en tredjedel bevaret og en meget velbevaret hånd. Jeg kan ikke se nogen fingerknogler her.

Rikke: Nej, slet ikke. Det virker ikke som det rigtige.

Mille: Men der er mange flere kasser.

Mille: Der er en helt stabel kasser fyldt med skeletter og knoglerester, og jeg håber virkelig, vores skelet befinder sig i en af dem. Det ville være fantastisk. Så ville jeg for alvor kunne komme til bunds i denne her sag.

Rikke: Jeg flytter lige kassen, så der er plads til at lægge kraniet oppe. Det er nogle kraniekalotter her. Et knust kranie.

Celine: Wow! Det simpelthen issen?

Rikke: Ja. Velbevarede tænder. Dele af underkæben. Velbevarede kindtænder. Men jo ingen hår bevaret.

Mille: Det er ikke ham, vi leder efter.

Mille: Men der er en sidste kasse, vi ikke har kigget i endnu.

Rikke: Så det her er vores sidste mulighed.

Celine: Uh! Ej, det er nærmest lidt uhyggeligt, at der bare ligger et helt kranie dér.

Mille: Hvad har vi her?

Rikke: Vi har faktisk et helt komplet kranie med tænder, og som visse steder ligesom er hægtet sammen med nogle metalbøjler, så delene hænger sammen. Og ved siden af kraniet er der to kasser med knogler og noget af et kranie. Det kunne være, står der her som et forslag, et kranie fra et fund, der hedder ODIE94. Og jeg ved, at den genstands-post i vores samling, der hedder ODIE94 er et humant kranie, men fra en anden verdensdel.

Mille: Så var det heller ikke denne her!

Rikke: Så var det heller ikke den her, nej. Det var ellers den, jeg havde lidt forhåbninger til ud fra billederne.

Mille: Ja, også mig. Nu har vi været alle kasserne igennem. Vi har haft fat i fire eller fem kasser med forskellige rester af skeletter. Og jeg tror såmænd, vi bliver nødt til at konkludere, at det brynjeklædte skelet fra Fall River ligger ikke her.

Rikke: Nej, der er ikke nogen af de knogler eller det humane materiale, vi har set i dag, der ligesom tyder på, at det svarer til beskrivelsen af skelettet fra Fall River. Hverken kranier eller øvrige knogler. Det matcher simpelthen ikke med, hvad der står i brevet.

Mille: Nej. Skelettet er her ikke. Det er blevet sendt til Danmark, men vi ved ikke, hvor det er havnet. Og indtil videre har det vist sig hverken at være på Panums skeletsamling, på Medicinsk Museion eller i Nationalmuseets nordamerikanske samling. Så for at komme videre tænker jeg, at vi må arbejde med det, vi rent faktisk har liggende fra gravfundet, nemlig de metalrør og de andre genstande, der blev sendt til Danmark sammen med skelettet, og som nu ligger ude på vores laboratorium. Så jeg har inviteret to af Danmarks bedste hjerner, når det kommer til at bestemme og datere arkæologisk materiale, ud for at se på fundet.

Celine: Hvad har du med dér i hånden?

Peter Steen: Det er et lille, transportabelt mikroskop, hvis vi skal se på genstandene.

Celine: Kan jeg få jer til lige at sige kort, hvad I hedder, og hvad I laver?

Michelle: Ja, jeg hedder Michelle Taube, og jeg er faktisk materialeforsker.

Peter Steen: Og jeg hedder Peter Steen, og jeg er arkæobotaniker, og det vil sige, at jeg kigger på gamle frø, frugter og andre plantedele for at finde ud af, hvad man levede af i gamle dage, og hvad tingen, man brugte, var lavet af og den slags ting.

Celine: Og hvad hed det igen?

Peter Steen: Arkæobotaniker.

Mille: Peter Steen placerer et mikroskop på metalbordet og begynder at studere dele af fundet. Og hvad tænker I, når I ser på det her materiale?

Peter Steen: Jamen, jeg kan se nogle kobber- eller bronzerør, grønne og irrede, og inde i dem er der noget, der ligner... ja, det ligner nærmest plantestængler, sådan bambusagtigt...

Mille: Inde i de bronzerør, som har været en del af metalbæltet, kan Peter Steen Henriksen se, at der gemmer sig noget organisk materiale. Og det er interessant, hvis vi skal finde ud af, hvornår fundet er fra.

Peter Steen: Så vi kan i hvert fald få det dateret.

Mille: Det er godt nyt for vores efterforskning. Ved hjælp af et lille stykke af det plantemateriale, der gemmer sig inde i metalrøret, kan vi nemlig udføre det, man kalder en kulstof 14-datering. Denne kulstof 14-analyse har revolutioneret arkæologien som fag og gjort det til en meget mere præcis videnskab. For ved at måle den andel af kulstof 14-isotopen, som er radioaktiv, kan vi finde ud af, hvornår kulstoffet har bundet sig til plantematerialet. Så det er det, vi gør.

Mille: Nu har vi taget fire prøver af fundet fra Fall River. Små prøver, vi har sendt afsted til et laboratorie i Florida, som skal hjælpe os med at datere fundet. Så jeg håber på, inden for de næste par uger, at vi ved lige præcis, hvor gammelt fundet er. For jeg tænker, det vil hjælpe os med at løse mysteriet.

Mille: Prøverne er sendt afsted til Florida, og nu må vi bare vente i spænding. Lyt med i næste og sidste afsnit, hvor mysteriet om skelettet fra Fall River skal løses én gang for alle.

Peter Steen: Skulle jeg rulle den ud, så jeg kan se, hvad det siger?

Mille: Ja, det synes jeg, du skal skynde dig at gøre.

Mille: Det er mit navn er Mille Gabriel. Jeg er seniorforsker på Nationalmuseet. Jeg har lavet serien sammen med Celine Klint. Tobias Ingemann har lavet lyddesign, og redaktør af Rune Sparre Geertsen. Serien er produceret af Filt for Vores Tid og Podimo.